

Különfélék.

Könyvismertetés. A néptanítók nyugdíjazása, özvegyeik s árváik gyámolítása külföldön és hazánkban, írta Molnár Aladár.

A czimzettük füzet népnevelésünk iránti meleg rokonérzetnek igen szép, és méltán a legjobb, legbiztatobb reménnyel kecsgetelő nyilatkozata, mely által a humanistikus dolgozatairól előnyösen ismert író arra kíván hatni, hogy hazánkban is a néptanítók és esetleg támasz nélkül maradtottnéjek és gyermekeik nyug- és segély-pénzben részesüljenek.

A füzet — tartalma szerint — három szakaszra oszlik. Az 1. számban (1—28 lap) a népnevelés fontosságának fejtegetéséből a néptanítói állomás emelésének szükségességét mutatja ki, a végre, hogy népiskoláinkban kellő számban, kellő készültséggel bíró alkalmas néptanítóink lehessenek; a mit a jelen viszonyok további fenntartása mellett remélni sem lehet, mivel a társadalmi- és közélet keretében létező pályák és életmódok között mondhatni legutolsó a néptanítói állás. Ezen kívül néptanítóinkra még elrémítőleg és bénítólag hat az a békövetkező és békövetkezhető szomorú jövő, hogy agg korukban, vagy addig is, azon esetben, ha munkára képtelenné válnak, magok és családjok minden segedelem nélkül az inaság és nyomor áldozatai lesznek.

A néptanítói állomás emelésének egyik biztos eszköze lenne szerző szerint a fizetésök emelése; másik a nyugdíj és gyámpénz biztosítása, még pedig a szerző tervezete szerint egy állami, általános, minden néptanítókra kiterjedő nyugdíj-intézet alapítása által; egy oly intézet által, mely működésében kiterjedjen az állam, községek, hitfelekezetek, testületek és egyékek által fenntartott nyilvános nép- és polgári iskolák, képezdek tanítóira és tanítónőire.

Míg ismertesésünkben tovább haladnánk, szükségesnek tartjuk némi kételyeinknek és éhajtásainknak kifejezést adni.

Ha népnevelésünk ügye egészen az állam kezében volna, ily általános nyugdíj-intézet felállítása, vagy egyszerűen a néptanítók nyugdíjaztatása a mily jogos és méltányos, éppen oly egyszerű lenne, állami rendes

hivatalnoknak tekintetvén mindenik. De miután az állam és a népiskolák legnagyobb részét fenntartó egyházak közötti viszony még nincsen különösen a gyakorlat által határozottan megállítva, igen természetesen támadhat az a kérdés, vajjon a törvényhozás hajlandó lesz-e ily laza viszonyokra egy rendszeres intézkedést alapítani. Ez aggodalmunk; továbbá aggodunk azért, hogy ha a tervezett alapot el is fogadja a törvényhozás, az alkalmazásban és gyakorlatban éppen az alább ismertetendő szervezet nyomán célfordulandó esetekben az állami hatóságok és egyházközségek és testületek érintkezéseinél oly nehézségek és surlódások fejlődhetnek ki, melyek az ügyet nem csak zavarhatják, sőt meg is akadályozhatják.

Végül kételkedem abban, jó-e ezen ügyet kizárólag az állam kezébe összpontosítani, s nem volna-e tanácsos decentralizálni. Ez utóbbit szerintem követeli a méltányosság, a mennyiben az állam mellett ez ügyben tényezőül ott állanak a testületek és egyházak, kiknek kezében van jelenleg a népnevelésnek — mondhatni — egész ügye; követeli maga az ügy, melyet ha kizárólag az állam vesz kezébe, visszavonul attól a humanizmus áldozataival, alapítványaival s az egyes testületek és egyházak buzgalmaikkal, melyeknek pedig köszönhetjük azt, hogy a tanítók nyugdíjazásában s azok özvegyei és árvái gyámolításában a különböző testületek és egyházak kebelében, részint ezek, részint az illető tanítók részéről élénk törekvés és mozgalom fejlődött ki az utóbbi időkben, de a melyet az állam közbelépte könnyen elfojthat az által, hogy az illetők azon, különben helytelen gondolatra jönnek, hogy az állami beavatkozás feleslegessé tette az egyéni iniciatívát és törekvést.

Részemről természetesebbnek találom, hogy az állam, ha már nem vette kezébe a köznevelés ügyét, kövesse azt a szerepet és hivatást, melyet részben a törvény, de loginkább maga a tényállás megjelelt.

Az állam nem neveli a népet, nincsenek népiskolái; helyette a társulatok, községek, egyesek, legnagyobb részben pedig az egyházak telyesítik e tiszteket. Az állam felügyelő és — patronus. Folytassa e szerepét és hivatását. Segedelmeeze azokat, kik az ország népiskoláit tartják, hogy a tanítókról gondoskodhassanak.

Csak az a kérdés, melyik nyújt több biztosságot az ügy óhajtott eredményre vezetéseben. Azt hiszem, az egyházak, kik az ügyet saját magukénak tekintvén, annak kezelésében, gyarapításában, habár felkezezteti színezetü, de bizonyos lelkiismeretes buzgalommal fognak fáradozni; míg ellenben az állam kezében ridog hivatalos napszámmá válik; míg amazok az alapokat az ország különböző vidékein gyümölcsözőleg magok kezelhetik: az államnak nagy költségbe kerül a concentrált alap kezelése.

A II. szakasz (31—186) legnagyobb részét teszi a füzetnek, melyben részletesen fel van mutatva, hogy miként áll ez az ügy három német államban, Svájcban, Hollandban, Belgiumban, Franciaországban, Ausztriában, végül hazánkban. A közlött adatokból látjuk, hogy a felsorolt országokban mindenütt vannak intézkedések a tanítók nyugdíjazására, árvái és özvegyei gyámolítására, csak hazánkban van nagyon kevés. Látjuk, hogy többnyire maga az állam intézi az ügyet, de sok helyt a társulati munkásságnak is tágas mező van fenntartva; mindenütt pedig úgy van szervezve, hogy az illetők magok vannak kötelezve az alap elcállítására, a kiadások fedezésére járulni a nyugdíj és élvezett jövedelmekhez mért, évenként fizetendő öszszegekkel.

A III. szakaszban az ügynek a szerző által tervezet szervezete van előadva, hol annak főbb elvei előadásában és indokolásában kimutatja, hogy a képzelhető öt mód közül t. i. vagy valamely életbiztosító társulat, vagy a tanítók társulása, vagy az egyes polgári és egyházi községek, vagy az egyes felekezetek egyházi testülete általi biztosítás közül legcélszerűbb, legbiztosabb az ötödik az az: valamenynyi tanítónak egy általános nyugdíj-pénztárbóli ellátása.

A nyugdíj-képességre nézve, miután rendes emciritálást az az, hogy bizonyos (30--35.) évi tanítóskodás után az illető nyugdíjaztassék, a tanítók nagy száma miatt nem lehet megállítani; a tervezet szerént a nyugdíjképességre 60 élet-év és legalább 30 évi szolgálat van megállítva; azonban az önhibáján kívül a munkára képtelenné vált tanító 5t évi rendes szolgálat után már nyugdíj képes.

Az évi befizetések és az élvezendő nyugdíj alapjául, nem az élvezett évi fizetés vétetett fel, hanem három osztályzat állittatik meg e szervezet szerént: az I. osztályba esnek a kiseddóvok és segéd-tanítók, másodikba az elemi népiskolai, árva- és szeretházi rendes tanítók, a harmadikba, a felső nép- és polgári iskolák rendes tanítói, s az árva- és szeretházak igazgatói.

A nyugdíj általán 10 évi szolgálat után 250 forint, mely azután az eltöltött évek és a három osztály szerént gyarapszik, úgy hogy 35 évi szolgálat után a három osztály szerénti nyugdíj 250, 300, 400 frt lennc.

A nyugdíjak fedezete háromféle bévétél által eszközöltetnék: az érdekelt tanítók- és az iskolákat fenntartó testületek évi és egyszer-mindenkorra teendő illetőségei, az ezeken felül hiányzót az állam.

A fizetendő öszszegekre nézve is a fennobbi osztályzat van felvéve. Az első osztályba tartozók kineveztetésük alkalmával egyszer-mindenkorra 5-, a második osztálybeliek 10-, a harmadik osztálybeliek 20 foriatat.

Ezen felyül minden egyházi vagy polgári község mikor oly tanítója hal meg, ki gyámolítandó árvát vagy özvegyet hagy maga után, 5 forintot. A tervezet leendő életbeléptetésével nyugdíjba lépendők nyugdíjából is levonhatnák bizonyos mérsékelt százalék. Az elészámlált bevételek 10 évig kamathalmazással tőkésítettén az ebből keletkezendő összeg képezze azután az özvegy árvái gyámpénz törzsalapját.

A nyugdíj fedezésére fizetne évenként az I. osztálybeli 5-, a II. 6-, a III. 10 forintot. Iskolát fenntartó bár melyik felekezet az általa fenntartott iskolákban működő mindenik tanítóért 6 forintot. Az ezeken felyül szükséges összegek az állam pénztárából fognak fedeztetni.

Az évi egész szükséglet a normalis viszonyok beálltával 800,000 frt lesz.

A meglevő nyug- és gyámpénztárak jövedelmére nézve a szerző azt a tanácsot adja, hogy azok részben fordítottassanak a tényleg élvezett nyug- és gyámpénzek fedezésére, részben fordítottassanak arra, hogy abból a szegényebb egyházak és tanítók helyett az évi illetékek fedeztessenek, vagy arra, hogy az általános nyugdíj-intézetből nyerendő nyugdíjakon felyül még más nyugdíjban is részesüljenek az illetők.

A nyugdíj-intézet egész szervezete, a kezelésre, élvezetre vonatkozó szabványok is elé vannak adva; melyek a menyinyben az igazság és az ügy érdeke megengedi, a tanítókra nézve kedvezők.

Miként fennebb ki nyilatkoztattuk, az ismertett füzet egy oly nyilatkozat, mely méltán igényelheti, hogy az egész tanítói kar, valamint különösen az egyes hitfelekezetek a népnevelés érdekében, komolyan foglalkozzanak vele.

Kovácsi Antal.

Zsinati főtanácsunk a mult évi főtanács határozata értelmében ez évben Kolozsvárt fog megtartatni september 1-ső és következő napjain. A mint egy Londonból vett magán levélből értesültünk, T. Lowe ur, az amerikai unitárius társulat volt titkára, ki jelenleg Európában van, és T. Coquerel úr, párisi lelkész, szándékoznak akkor meglátogatni. Bizonyára kedves vendégeink lesznek. De óhajtjuk, hogy egyházi tanácsos atyánkfiai közül is mentől számosabban megjelenjenek e zsinaton, melynek egyebek mellett két igen fontos tárgya lesz. Egyik a megürült pénztárnoki állomás betöltése; másik a feletti határozat, hogy a zsinatok ezután állandóan Kolozsvárt tartassanak-é, vagy mint eddig gyakorlatban volt, felváltva az egyház környékekben? Ez utóbbira nézve kereszturkőri egyház-környékünk közgyűlése jegyzőkönyvében egy igen alapos véleményes javaslatot olvastunk, melyet ha hamarább kaptunk volna, szivesen közöltük volna egész terjedelmében. Ebben nevezett környékünk közgyűlése előadja

azon indokokat, a melyek a zsinatoknak rendre az egyházkörnyékekben való tartása mellett szólnak. Valóban jól esett az a meleg hang, melylyel e véleményes javaslatban találkoztunk. Ha többi egyházkörnyékeink is így gondolkoznak és így éreznek: akkor semmi sem áll útjában a régi gyakorlat megtartásának, a melynek vallásos életünkre nézve kétségen kívül megvan a maga jótékony befolyása. Csak az egyházkörnyékek hivjanak: mi szívesen elmegyünk bárhová; különösen miután a vasútak által nem sokára könnyűvé és gyönyörűséggé lesz tőve a közlekedés.

A kolozsvári egyetem felállítása többé már nem csak óhaj, hanem tény. A legfelsőbb kézirat, május 29-ről keltezve, annak már a jövő 187 $\frac{2}{3}$ tanév kezdetén leendő megnyitását a törvényhozás utólagos jóváhagyása reményében elrendelte. Az egyetem három fakultásból fog állani: jogi- és államtudományi-, orvos-sebészi-, és bölcsészeti. Az elsőben 10, a másodikban 9, a harmadikban 15 tanszék állittatik fel, melyekre a pályázatok ki is vannak hirdetve. Egy rendes tanár fizetése 2000 frt és 300 frt lakpénz, tíz évenkénti 300 frt pótlékfizetésemeléssel. Vajha e tanszékek betöltésénél minden mellékes érdek kizárásával egyedül a tudomány lenne irányadó.

A kolozs-dobokai néptanítók egylete, mely a múlt évben alakult meg, szép sikerrel folytatja működését. Tagjainak száma és könyvtára folytonosan szaporodik. Vasárnaponként felolvasásokat tart. Legközelebbtről a püspöki tantervét vette tüzetes tárgyalás alá.

Új intézetek. Városunkban két új intézet van alakulóban, egy árvalház, leánygyermek számára és egy gyermek-felügyelőnök (bonne) képző intézet. Mindkettőre most folynak a gyűjtések, illetőleg az adakozások. Koronázza siker a nemes törekvést. Csak arra vigyázzunk, nehogy erőnket tulbecsülve, egyszerre igen sokhoz kezdjünk.

Városi határozat a jézsuiták ellen. Temesvár város képviselőtestületének f. hó 10-én tartott gyűlésén szótöbbséggel elfogadott Strasser Albert és elvtársainak következő indítványa: Tekintettel azra, miszerint a jézsuiták, kik német állampolgári joggal bírnak, Németországból kiutasítottak és jövő működésük teréül alkalmasint az osztrák-magyar államot fogják választani, indítványba hozatik: 1. Hogy a jézsuiták, kik magyar állampolgári joggal nem bírnak, ezen államterületről távol tartassanak; illetőleg meg ne türetessenek. 2. Hogy ezen városi község részéről a magy. kir. miniszterium figyelmessé tétessék azon veszélyekre, melyeket a mi alkotmányos szabadelvű államszerkezetünk és a nép a hazafiatlan idegenek befolyása folytán szenvedhetne, ha azoknak belépése a magy. szent korona tarto-

mányaiba mege enged tet nék.“ Ezen indítvány elfogadása után határozatilag kimondatott, hogy az indítvány tartalmánál fogve egy kérvény kíséretében a m. miniszteriumhoz fog felterjesztetni és Magyarország összes törvényhatóságainak megküldetni hasonszerű eljárás, illetőleg határozathozatal végett. Hiszszük, hogy az ország valamennyi törvényhatósága egyhangulag magáévá teszi Temesvár városának épp oly szabadelvü, mint szükséges határozatát.

A francia orthodox protestánsok csakugyan kieszközölték a kormánytól a z s i n a t tarthatási engedélyt, abból a czélból főleg, hogy s z a b a d e l v ü hitfeleiknek megadhassák a kegyelemdőfést — in optima forma, F. hó 8-án a közgyűlés az orthodox Bastiet választotta elnökévé. Guizot, az orthodoxok feje, szót emelvén, örömét fejezte ki a felett, hogy a synodus több mint száz éves szünetelés után ismét működhetik. A nagy forradalom óta, ugymond, minden kormány jó indulattal viseltetik a prot. egyház iránt, de csak a jelen köztársaság adta vissza ezen egyháznak az önkormányzatot, amiért is indítványozza, hogy Thiersnek küldöttségileg fejeztessék ki a synodus halála, mi egyhangulag el is lön fogadva. Az orthodox és szabadelvü pártok mindjárt az első ülésen jelezték az irányt, a melyet a synodusnak szerintök követnie kellene, s az orthodoxok e nyilatkozatot hozták javaslatba: Mondja ki a közgyűlés, hogy a sz. irás souverain tekintélylyel bir a hit dolgában, s hogy az oktatás, a hit és fegyelem alapjául a sakramentumok által jelképezett nagy keresztényi tényeket ismeri el. — Ezzel szemben a s z a b a d e l v ü párt indítványozta, hogy tekintve, miszerint azon eljárásnál fogva, melylyel a consistoriumok az egyes consistoriumok alakítása végett, csoportosítottak, a közgyűlés nem lehet hű képviselője az egyháznak; a consistorium kimondja, hogy határozatait csak consultativ jellegűeknek ismeri el. A consistorium előre tiltakozik minden oly kísérelt ellen, melynek czélja a francia ref. egyház tagjainak meghasonlása, valamely k ö t e l e z ő és kizárólagos hitelvi nyilatkozat octroyálása által. A küzdelem tehát heves leend a két tábor között.

Az ermelandi püspöknek és tábori főpaprak hivatalától való elmozdítása nevezetes esemény Németországon. A dolog így áll: a kölni evangélikus örtemplomban tartatott már 24 év óta a katholikak hadi isteni szolgálat is, újabban azonban az a katholikuskoknak is mege enged tetvén ngyanott az isteni tisztelet tartása, Namzanovszky ő mlga a hadügyminiszter megkérdezése nélkül megtiltotta az ottani tábori papnak az említett templomban való szent szolgálatot, Püspök ur a hadügym. további rendeleteivel is egyenes ellentétbe helyezvén magát a Rómából

vett sugalmak folytán, jelenleg nemcsak hivatalától függeszték fel, hanem, mint hallszik, hadi törvényszék elé is fogják idézni előljárója a hadügy-miniszter ellen tanusított engedetlensége következtéül.

E tény kétségtől nagy horderejű, és míg egyrészt a német kormányoknak a papi hatalmaskodások ellen folytatott harszava erélyes voltát mutatja, másrészt még inkább felfogja az ultramontanok mérgét zavarni. Bismarck ez újabb tettéért elismerést érdemel; bárha okulnának Németország példáján a többi kormányok is, s együtt vállvetve szabaditanák meg magukat a jezsuiták és szövetségeseik sáfárkodásaitól, a hierarchia lelkiismeretet elfojtó uralmától.

A romanismus elleni politikai s rendőri hadjárat erélyesen foly a német földön, elannyira, hogy a szent emberek talán ha nem is erkölcsi kötelesség érzetéből — a mi igen tulzó követelés volna tőlük — legalább a büntetés félelméből lassanként az ország törvényei iránt engedelmes és hűveknek is jó példát adó honpolgárokká változnak át. A jezsuita s más hasonló szerzetes rendek elleni törvény most van tárgyalás alatt. Ama szerzetet, mely a protestantismus megtörésére volt felállítva, most egy hatalmas protestáns állam kezdte moresre tanítani; a katolikus hatalmak között csak az egy francziának volna még egy kis hajlama ezt az oly általánosan rettegett és gyűlölt szerzetet pártfogolni, de csak is a német legyőzője iránti ellenséges politikai indulatból. A jezsuiták perszé azzal biztatják magukat, hogy „ha őket csakugyan ki akarják űzni Németországból, akkor minden katolikus számúzni kell, mert a kik igazán katolikusok, azok mai nap mind jezsuiták s a jezsuita elvek vallói. — Az ó-katholicismus igenis lassu haladása ide látszik mutatni. De minek is töltik az új bort ó-tömlőbe azok a tudós professorok, maga a nagy mester ellenére? Oróbják csak az új bort új tömlőbe tölteni — s az eszmék új bora mélyebb és szélesebb hatást fog gyakorolni.

A franczia protestáns zsinatról eme nézeteket olvassuk párisi lapban. Az ülések mindenkor a biblia egyes szakaszainak olvasásával nyitnak meg s rövid imával záratnak be. A képviselők szabályos és világosan körvonalozott jobb- és baloldalt képeznek. Legeredetibb jellemvonása e gyűlésnek, mely első tekintetre legott szemébe tűnik egy francziának, ki megszokta papok által képviselve látni a vallást, hogy itten a világiak vannak többségben, és a mint az eddigi vitákból ki lehetett venni, a szellemi tulsúly is ezeknél van. Leginkább magára vonja a figyelmet az öreg Guizot a jobboldal első padján. A közönség mindig igen nagy számmal jelenik meg, prot. és kath. papok, hírlapírók s idegenek vegyesen foglalják el a karzatokat. A vitás kérdés, mely minden tovább haladást gátol, napok óta

az, vajjon a jelen zsinat oly szerkezetű-é, mely törvényt hozhat az egyház nevében, vagy csak egyszerűen tanácsadó gyülekezet-é?

IX. Pius 80 éves letére komolyan gondolkozik a halála után bekövetkezendő pápaválasztással s hallomás szerint egy titkos okmányt irt alá, a melyben csalhatatlansága kéjénél fogva Ausztriát, Franciaországot, Portugált és Spanyolországot kizárja az azok által évszázadokon át a konklávében gyakorolt veto-jogtól. — Ö csalhatatlansága továbbá elégedetlenségét fejezte ki az osztrák-magyar miniszterium iránt, mint a mely régidő óta Falcinelli bécsi nuntius visszahívását sürgeti.

Az osztrák-magyar birodalom ó-katholikusainak delegáltjai jun. 16-ki értekezletökben elhatározták, hogy a katolikus világiakát eredetileg megillető jog alapján haladéktalanul egy antifallibista püspököt fognak választani.

Universalisták és unitáriusok. E két felekezet az Egyesült-államokban csak az istenség hitében ért egyet, más különben az universalisták (így nevezve a minden lelkek egyetemes üdvözülése hívéséről) a többi hitcikkekre nézve nagyobbrészt orthodoxusok. Egy universalista lelkész, a ki később unitáriussá lön, elmésen jegyzé meg: „Az egyetlen különbség köztetek unitáriusok és köztünk universalisták között ebben áll— mi azt hisszük, az Isten sokkal jobb, minthogy minket örökre elkárhoztasson, és ti sokkal jobbaknak hiszitek magatokat, minthogy elkárhozhatatok.

Megjelent és szerkesztőségünkhöz is beküldetett: Az erdélyi gazdák 1871-ik évi okt. 5. 6. 7. és 8-án Maros-Vásárhelyt tartott első vándorgyűlésének jegyzőkönyve. Szerkesztette és kiadja az erd. gazdasági egyesület. Kolozsvárt, 1872. Minthogy olvasóink legnagyobb része gazdasággal is foglalkozik, ajánljuk figyelmükbe ez ügyesen szerkesztett füzetet, melyben két terjedelmesebb értekezés is van; egyik **Kodolányi Antaltól** e kérdésre: „Miként lehetne a gazdasági szakismeretet a nép között nálunk legkönnyebben s legezlszerűbben terjeszteni általában véve s különösen miként lehetne hatni erre az ugynevezett cseléd-képezdék és miként a vándor tanári intézmény által? Másik **Lészai Lajostól**: „a tagosításról.“

Szerkesztői értesítés. Daczára annak, hogy jelen füzetünket egy egész ivvel meg bővítettük, mégis bocsánatot kell kérnünk azon t. munkatársainktól, a kiknek becses dolgozatai ez uttal kimaradtak. Azonban, hogy ezek is mielőbb az olvasó közönség elébe kerüljenek, czélunk a 3-dik füzetet, a menyinyiben ezt a nyomda is megengedi, még augusztushban kiadni.